

УДК 623.618:519.686

А.М. Алімпієв, Г.В. Певцов

Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ОСОБЛИВОСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ. ДОСВІД, ЩО ОТРИМАНИЙ ПОВІТРЯНИМИ СИЛАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Розглянуто основні етапи, компоненти та особливості проведення гібридної війни Російської Федерації проти України. Проаналізований досвід, що отримали Повітряні Сили Збройних Сил України в ході застосування на різних етапах протистояння на сході України. Визначені негативні наслідки інформаційно-психологічного впливу противника на особовий склад Збройних Сил України та основні заходи щодо захисту військ від цього впливу.

Ключові слова: *гібридна війна, інформаційно-психологічний вплив, повітряні сили.*

Вступ

Постановка проблеми. Аналіз воєнних конфліктів початку ХХІ століття свідчить про появу нових форм і методів збройної боротьби між державами для досягнення відповідних політичних цілей і вирішення міждержавних протиріч [1–8]. На зміну класичним формам збройної боротьби прийшли так звані “гібридні війни”.

Вони мають прихований характер та проводяться, переважно, у політичній, економічній, інформаційній та інших сферах. При цьому, для вирішення окремих завдань збройні сили залучаються в невеликій кількості. Сутність такого підходу полягає у зміщенні центру зусиль з фізичного знищення противника в рамках масштабної війни до застосування засобів так званої “м’якої сили” проти країни-противника з метою дезінтеграції та зміни її керівництва, включення до сфери свого впливу.

Російська Федерація (РФ) застосувала проти України концепцію “гібридної війни”, яка багато в чому є унікальною із структурно-функціонального погляду – за формою вона “гібридна”, а за змістом – “асиметрична” [1]. Найчіткіше характер нового типу війни продемонстрували спочатку анексія РФ навесні 2014 року території Автономної Республіки Крим (АРК), а потім – підтримка місцевих радикальних елементів та повномасштабне вторгнення російських підрозділів до східних областей України, що привело до фактичної втрати контролю над частиною Донецької та Луганської областей.

РФ використовує в Україні всі компоненти:

а) гібридних війн – регулярну армію, нерегулярні військові утворення, тероризм, інформаційну, економічну, соціальну, енергетичну та кібернетичну боротьбу;

б) асиметричної війни (війна між противниками, у військових силах яких є істотний дисбаланс або які застосовують кардинально різні стратегії і тактику). З метою компенсування дисбалансу традиційних засобів

ведення бою, РФ звертається до нетрадиційних засобів – партизанська війна, пасивний опір, терористичні акти, психологічна війна, підтримка антиурядових угруповань, підтримка антиурядових рухів (партій) тощо.

Кожен конкретний елемент цієї “гібридної війни” не новий по суті і використовувався у війнах минулого, однак унікальними є узгодженість і взаємозв’язок цих елементів, динамічність та гнучкість їх застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника. Причому інформаційний чинник стає самостійною складовою і виявляється не менш важливим, ніж військовий.

Аналіз літератури. На сьогоднішній день у світі накопичений значний досвід ведення гібридних війн, проаналізовані різні їх компоненти, форми, способи та етапи проведення. Фахівцями університету видана низка наукових публікацій, присвячених різним аспектам даної проблематики [2–8]. Разом з тим, залишаються питання щодо узагальнення особливостей нинішньої гібридної війни, яку проводить РФ проти України. Також детально не розглядалась роль повітряних сил в ході ведення гібридних війн.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд особливостей проведення гібридної війни Російської Федерації проти України та досвіду, що отриманий Повітряними Силами Збройних Сил України у ході проведення антитерористичної операції на сході України.

Виклад основного матеріалу

Головною метою РФ у гібридній війні проти України є послаблення та децентралізація нашої держави, зміна її європейського курсу, повернення України під контроль РФ. Передумовами початку гібридної війни РФ проти України є:

- наявність у РФ значного політичного прошарку, зацікавленого у реалізації власних імперських амбіцій;
- прагнення РФ повернути світ від багатопольярного стану до біполярного;

– усвідомлення керівництвом РФ загрози, якою буде для неї успішна Україна;

– залежність значної частини ЄС від поставок російських енергоносіїв;

– очевидне бажання Кремля шляхом підкорення України зламати волю до опору не лише країн СНД, але і республік Балтії та Польщі.

Аналіз подій в АРК та на сході України свідчить про те, що гібридна війна РФ проти України не була нагальною. РФ на протязі тривалого часу готувалась до цих подій, здійснювався вплив на керівництво України.

Характерними особливостями нинішньої гібридної війни є:

– агресія без офіційного оголошення війни;
– приховування країною-агресором своєї участі в конфлікті;

– активне використання асиметричних бойових дій і мережевої війни, тобто війни, що не має одного і явного центру управління війною;

– широке використання нерегулярних збройних формувань (в т. ч. під прикриттям мирного населення) під гаслами і виглядом громадянської війни;

– неофіційне залучення державою-агресором недержавних виконавців – “ввічливих чоловічків”, “добровольців”, які, по суті, є найманцями і не зв’язані міжнародним правом;

– нехтування агресором міжнародними нормами ведення бойових дій та чинними угодами і досягнутими домовленостями;

– взаємні заходи політичного та економічного тиску;

– протистояння у кібернетичному просторі;
– проводяться проти слабких місць держави і місцевого населення;

– не мають явного тилу і фронту;
– широко використовують методи інформаційної боротьби і терору;

– миттєва реакція на зміну обстановки і гнучкість управління, при видимості його відсутності (керований хаос).

Крім того, ще однією з особливостей є одночасне застосування всіх методів і технологій, поєднання використання технологій м’якої і жорсткої сили з метою дезінформації та зміни керівництва держави, включення її до сфери свого впливу. Серед цих методів і технологій слід зазначити деякі, в яких агресор досяг певної досконалості:

– розвідка і контррозвідка;
– інформаційна, дезінформаційна і пропагандистська війна, що в даний час стала потужним інструментом ведення війни;

– кібервійна;

– широке використання спеціальних підрозділів;

– широке використання неурядових факторів (бізнес, незаконні збройні формування, релігійні органі-

зації, криміналітет, приватні особи), що діють порівняно незалежно, але під загальним керівництвом і централізованим управлінням;

– широке використання терористичних актів та підричних дій;

– енергетична війна;

– економічна війна, включаючи торгові, фінансові та інші інструменти;

– корупція, що виведена на принципово новий рівень, практично перетворившись на оптові закупівлі політичного і воєнного керівництва в країнах, які підвергаються агресії;

– застосування інформаційних технологій для організації масових протестних рухів у відкритій та прихованій формах, політичного та економічного саботажу;

– організація транснаціональних та регіональних об’єднань політичних сил в підтримку (або проти) політики провідних держав або окремих лідерів.

До початку безпосередніх дій гібридної війни РФ здійснювала:

– навмисну дестабілізацію внутрішньополітичної обстановки в Україні;

– ідеологічну обробку свого населення для об’єднання навколо ідей націоналізму, великодержавного шовінізму, захисту так званих “руського миру”, “національних цінностей і інтересів”, боротьби із “зовнішнім ворогом”, а також максимальне ослаблення опозиції у всіх її проявах;

– потужну інформаційно-пропагандистську кампанію захоплення інформаційного простору України і використання його в своїх інтересах для формування у населення необхідного суспільного настрою;

– дискредитацію зовнішньої і внутрішньої політики України, нав’язування її керівництву і населенню певних ідей і цивілізаційних цінностей шляхом проведення активної інформаційної кампанії із застосуванням як державних, так і неурядових організацій;

– підлив державної влади, в тому числі, підкуп впливових урядовців, політичних діячів і керівництва силових структур, просування агентів впливу на посади в державні органи влади, розпалювання протистояння між різними політичними силами і встановлення контролю над ними;

– внесення розколу серед населення України шляхом стимулювання внутрішніх суперечностей політичного, міжнародного і міжрелігійного характеру (зокрема, в рамках створення і підтримки різних партій, рухів і організацій певного, в т.ч. екстремістського толку);

– підлив довіри населення до влади, а також розповсюдження в суспільстві протестних і сепаратистських настроїв методом провокації соціально-економічних та інших проблем.

Загальна схема гібридної війни РФ проти України полягає в наступному. Гібридна війна розпочина-

ється з інформаційної війни і народних хвилювань проти діючої влади. На другому етапі відбувається просування підбурювачів, провокаторів і диверсантів під виглядом місцевого населення, які розгойдують і розжарюють ситуацію. Поступово організаційну ініціативу беруть люди, завербовані спецслужбами РФ, або навіть громадяни РФ. Далі в ході загострення конфлікту і переходу його в збройну стадію, долучаються добровольці і найманці, фахівці зі зброї і спецназівці з РФ, які діють приховано, під виглядом місцевих ополченців, або відкрито, не приховуючи свого російського громадянства (наприклад, козаки, інтербригада тощо).

Аналіз гібридної війни РФ проти України дозволяє виділити декілька фаз. Перша фаза (з 27 лютого до кінця березня 2014 року) – російська військова агресія на території України, захоплення АРК і включення його до складу РФ.

Дії РФ в АРК мали всі ознаки підготовленої та продуманої за цілями, формами, способами, заходами та наслідками інформаційно-психологічної операції, спрямованої, в першу чергу, на російську аудиторію, а з іншого боку – на українську та західну аудиторію.

В ході кримської операції російські сили продемонстрували поєднання інформаційних операцій, можливостей морської піхоти та підрозділів спеціального призначення, а також масштабне використання кіберпростору і стратегічного зв'язку для багатоцільової і ефективної інформаційної кампанії як для внутрішньої, так і для зовнішньої аудиторії.

РФ в рамках “гібридної війни” масштабно використовувала концепцію “війни трьох кварталів”. Суть концепції зводиться до того, що сучасний воїн має бути готовий: в одному кварталі вести загальновійськовий бій, в другому – здійснювати поліцейські функції, в третьому – виконувати гуманітарні місії.

Вказана концепція була реалізована не в “просмотровому”, а в “часовому”, до того ж “зворотному” її вимірюванні. Спочатку “зелені чоловічки” з'явилися в АРК як виконавці квазігуманітарної місії по забезпеченню “прав руського/руськомовного населення”. Проте поступово перейшли до виконання функцій квазіполіцейських по забезпеченню потрібного РФ проведення “референдуму”. Незабаром вони вже виконували і квазівійськові функції по силовому нав'язуванню виконання результатів “референдуму”.

Основними діями РФ в АРК були:

- захоплення російськими спецслужбами (під виглядом “невідомих осіб”) урядових будівель в Сімферополі і усунення від влади керівництва АРК;

- розгортання так званих “загонів самооборони” (“зелених чоловічків”), що узяли під контроль владні структури Кримського півострова і ключові об'єкти його інфраструктури, блокували підрозділи силових структур України на території АРК;

- введення додаткових підрозділів російських військ до АРК під виглядом військових навчань і під прикриттям відповідних статей Угоди про умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України;

- “легалізація” факту окупації АРК шляхом проведення “референдуму” з питання статусу АРК, а також ухвалення відповідних рішень парламентом і президентом РФ по включенню АРК до складу РФ як окремого суб'єкта;

- остаточна ліквідація органів української влади в АРК, а також витіснення українських військ з території Кримського півострова.

У Кримському конфлікті Україна утрималася від застосування військової сили для знищення агресора і дозволила російським військам без бою захопити всю територію півострова. Пояснюється це наступними чинниками:

- чинником несподіванки. Україна морально була не готова до такого повороту подій і не чекала військової інтервенції від братської слов'янської держави. РФ тривалий час мала на території АРК підтримку місцевого населення та значні військові формування Чорноморського флоту, які ніколи не сприймалися у якості ворога;

- слабкістю Збройних Сил України і відсутністю бойового досвіду;

- гуманністю командування, що бажало зберегти життя солдатів і мирних жителів;

- бажанням зберегти мир і надією на розсудливість російського керівництва, що зрештою після анексії АРК військовий конфлікт між двома країнами буде вичерпаний.

Адекватної реакції Повітряних Сил ЗС України на початок агресії не відбулося з наступних причин:

- попередження про початок нападу Міністерство оборони України від спеціальних служб не отримало;

- чергові сили здійснювали бойове чергування у звичайному режимі;

- порушення функціонування державних органів влади та силових структур з боку “зелених чоловічків” викликало здивування, шок та невіру в ворожі наміри РФ. В цілому це можливо охарактеризувати як психологічну неготовність до силової протидії. Сильним був ефект “недопущення першого пострілу, першої крові”, була надія на те, що це тимчасове непорозуміння ситуації Кремлем;

- вакуум влади призвів і до паралічу у силових структурах. Війська чекали наказів, яких не було. Будь-які дії запізнювались від темпів розвитку ситуації, та й ті, що планувались, блокувались та інформація про них відразу передавалася росіянам.

Одночасно з боку ЗС РФ реалізовувався заздалегідь розроблений план, по відношенню до частин авіації та ППО України, що передбачав чіткий порядок дій, а саме:

– був захоплений орган організації повітряного руху (ОПР) Кримаерорух та особовий склад не допускався до озброєння та військової техніки шляхом блокування аеродромів, на яких базувались авіаційні частини ЗС України;

– час реакції чергових сил ЗС України намагались максимально збільшити. Пояснення від військових джерел, зокрема, чергових КП ЗС РФ, отримати було неможливо, всі пояснення рекомендувалось спрямовувати по дипломатичним каналам;

– всі частини авіації та ЗРВ були заблоковані. Командири частин ЗРВ отримали від так званого ополчення (“зелених чоловічків”) ультиматуми з вимогою перевести усі РЛС ЗРК у похідний стан (опустити антени та пускові установки), а у разі підйому погрожували стріляти на ураження. У деяких випадках станції виводилися з ладу снайперами. Для порушення стійкого управління, захищені лінії зв’язку були протягом 1–3 днів виведені з ладу (фізично знищені), а стаціонарна державна мережа зв’язку, як і основні провайдери Інтернет-послуг, взяті під контроль;

– організоване перешкоджання діяльності підрозділам РТВ, пунктам управління після цього не здійснювалось, крім роззброєння підрозділів, командири яких це дозволили (вивезення на бази зберігання, “сумісна охорона”, здача затворів, боєприпасів, блокування доступу до складів з озброєнням).

Всі ці дії супроводжувались потужним тиском на військовослужбовців та членів їх сімей. Характерними впливами були демонстрація сили, демонстрація миролюбства, підкуп, обіцянки у разі зради присяги перейти в ЗС РФ з відповідними “преміями”, погрози сім’ям, тези у зраді особового складу керівництвом, пропаганда ідей “руського миру” та нав’язування міфу щодо захоплення влади в Києві неонацистами, русофобами тощо. При цьому, першим кроком Москви в ході вторгнення було припинення мовлення українських каналів телебачення та радіо, переключення інформаційних потоків на РФ.

Таким чином, РФ провела складну, чітко сплановану спеціальну операцію, причому надійно заблокувавши нанесення шкоди своїм силам з боку сил і засобів ПС ЗС України. Цьому запорукою був ефект несподіваності, повна обізнаність про стан, положення та можливості Повітряних Сил ЗС України в АРК, практично повне володіння ініціативою, інформаційне домінування. З іншого боку – це вакуум влади та відсутність планів відсічі подібного виду агресії, несприйняття РФ як потенційного агресора.

Друга фаза (квітень – липень 2014 року) – прихована російська військова агресія і “народне ополчення” на території південного сходу (Луганської і Донецької областей) України, початок бойових дій.

Особливістю проведення гібридної війни РФ на південному сході України є постійний пошук і використання актуальних інформаційних приводів, здат-

них сформувати необхідну громадську думку. Останнім часом спостерігається тенденція розширення впливу на сфери, раніше непритаманні для інформаційного протистояння, а саме на перегляд історії державності України та РФ та міжконфесійні відносини.

На сході України РФ була продемонстрована тактика швидкого створення “груп тиску”, які складаються з “елементів місцевого населення”, але направляються і підтримуються ззовні.

Основними діями РФ на цьому етапі були:

– дестабілізація східних і південних областей України шляхом організації масових антиурядових (“анти-майданівських”) акцій протесту, зіткнень з правоохоронними органами і прихильниками єдності України, а також захоплення адміністративних будівель;

– намагання реалізувати “кримський” сценарій та формування “загонів ополченців” представниками російських спецслужб, криміналізованих правоохоронних органів і місцевих проросійських сил;

– створення так званих “Донецької і Луганської народних республік” (ДНР і ЛНР) шляхом проведення відповідних “референдумів”, а також “виборів” їх “органів влади”;

– надання РФ всебічної підтримки сепаратистам, в тому числі фінансування їх діяльності, підготовка бойовиків і забезпечення їх зброєю, військовою технікою і боєприпасами, а також введення російських військ на територію ДНР і ЛНР;

– здійснення РФ політичного і економічного тиску на Україну, а також нарощування угруповання ЗС РФ поблизу українського кордону;

– дискредитація антитерористичної операції України проти російсько-терористичних угруповань і дезінтеграції країни, спроби представити цю операцію як “каральну проти власного населення”.

На першому етапі цієї фази гібридної війни Повітряні Сили ЗС України використовувалися в обмежених масштабах. Основні завдання – швидке перекидання авіацією військ (сил), їх логістичне забезпечення, фото та візуальна повітряна розвідка, демонстраційні дії, “демонстрація присутності”. Дозвіл Повітряним Силам на застосування зброї був наданий тільки після збиття першого літака ПС – фоторозвідника Ан-30Б. На цьому етапі авіація, в основному, застосовувала некеровані авіаційні ракети С-5, С-8 та С-13, бортову зброю та в окремих випадках – авіабомби калібру 100 кг.

На другому етапі, після того як РФ стала постачати сепаратистам зенітні кулеметні установки, ЗУ-23-2, обмежену кількість ЗСУ “Шилка”, ЗРК “Стріла-10” та її модернізованого варіанту “Гюрза-М” нагальним завданням для авіації Повітряних Сил стало перекидання вантажів військам з повітря, підтримка військ та удари по базовим таборам сепаратистів поблизу смуги бойових дій. Виконувались завдання повітряної розвідки. Армійська авіація значно зменшила свою активність на передньому краї і стала використовуватись

більше для медичної евакуації, перекидання особового складу та вантажів в тактичній глибині своїх бойових порядків.

Характерними для тактичної авіації стали дії по знов виявленим позиціям одиночно та у складі пари, рідко – в складі ланки переважно на середніх та великих висотах вдень та вночі. В більшій мірі стали застосовуватись авіабомби, у тому числі і калібру 250–500 кг.

Наступний період почався, коли стало зрозуміло, що РФ не збирається дотримуватись норм міжнародного права. Відповідно, була обрана тактика охоплення та розсічення основних осередків терористів. Вона була вдалою до моменту, коли загальна лінія зіткнення та лінії комунікацій не розтягнулися до критичних значень і наступальний порив не вщухнув.

Тактична авіація Повітряних Сил, набувши досвіду, почала активно знищувати бази, техніку та живу силу ворога. Для роботи по наземним цілям використовувались переважно штурмовики Су-25, в меншому обсязі МіГ-29, Су-27 та Су-24М. Використовувався весь діапазон висот та тактичних прийомів. Літаки лише оминали об'єктову ППО над крупними містами Донбасу.

Реагуючи на це, в РФ було прийнято рішення щодо безпосереднього введення на територію України більш потужних ЗРК типу "Оса-АКМ", "Бук-М1", а у подальшому – С-350 "Вітязь", "Тор" та ЗРАК "Тунгуска" і "Панцир-С1".

Знаючи це, екіпажі тактичної авіації стали використовувати гранично малі висоти та огинання рельєфу місцевості, почали використовувати бортові станції перешкод.

Незважаючи на це, в цей період авіація Повітряних Сил втратила основну кількість своїх літаків (на щастя, без втрат льотчиків) – серед них Су-25, МіГ-29, Су-24М. Проти ПС почали діяти професійні військові з РФ. Також було втрачено кілька вертольотів армійської авіації.

Простий аналіз ведення бойових дій показав, що співвідношення успішних вильотів авіації та успішних дій ППО противника склалось не на користь авіації ЗС України.

Третя фаза (з вересня 2014 року по теперішній час):

– майже відкрита російська військова агресія в обмежених масштабах на території південного сходу України:

– масштабне введення військової техніки в різних формах (пряме перекидання через кордон, завезення через "гуманітарні конвої");

– дії російських розвідувально-диверсійних груп, здійснення терористичних актів і застосування партизанських методів боротьби із залученням в них так званих ополченців з місцевого населення і криміналітету, а також російських найманців. Застосування

проти української армії батальйонних тактичних груп російських військ.

Після отриманих втрат, з огляду на нові реалії ведення бойових дій, Україна дуже потребувала часу для відновлення боєздатності та перебудови стратегії і тактики. Результатом стало підписання перших Мінських угод. Однією з умов була заборона дій авіації в зоні АТО.

В цих умовах з'явився новий чинник протиборства сторін – безпілотні літальні апарати. Хоча БПЛА застосовувались і раніше, масштаби їхнього застосування починаючи з вересня зросли в рази. Середньодобова кількість фіксацій прольоту БПЛА різного класу коливається від 5 до 25 (часом навіть до 65) випадків. Основну частину складають БПЛА поля бою та тактичні. Кількість польотів оперативно-тактичних та оперативних БПЛА складає від 1 до 5 щодобово.

Як наслідок такої активізації польотів ворожих БПЛА стало завдання їхнього перехоплення та знищення. Виникла проблема спонукала ЗС України створити гнучку систему ППО вздовж лінії зіткнення сторін, що складається з ЗА, засобів ППО СВ та окремих підрозділів ЗРВ ПС. Результатом її дії є збиття більше 20 БПЛА оперативно-тактичного (оперативного) рівня.

Зважаючи також на ризики застосування авіації РФ в ході чергової операції сепаратистів під виглядом авіації ДНР/ЛНР, або в ході прямої агресії, також розгорнута на всьому південно-східному напрямку ешелонувана система ППО для відбиття ударів засобів повітряного нападу противника, прикриття важливих державних об'єктів та угруповань військ (сил).

Характерною особливістю всіх трьох фаз є масштабне використання РФ методів та технологій інформаційно-психологічної боротьби. Основними напрямками інформаційного протиборства, що використовуються РФ проти України, є:

– широке застосування підконтрольних ЗМІ (в теле-, радіо- та інтернет просторі), ведення за їх допомогою пропаганди та створення необхідного сприятливого інформаційно-психологічного фону на території України, зокрема щодо здійснення дезінформації, нагнітання обстановки, виправдання агресії, деморалізації патріотично налаштованих кіл українського суспільства;

– контрінформаційна боротьба, виключення з радіопростору на підконтрольних РФ територіях загальнодержавних українських теле- та радіоканалів, взяття під контроль регіональних (місцевих) засобів масової інформації тощо;

– застосування пропагандистських підрозділів в інформаційних та соціальних мережах;

– широке застосування агентів впливу серед місцевого населення та всіляких "козаків", "ополчення" тощо.

Таким чином, активна протидія України наведеним заходам РФ, в тому числі із застосуванням військової сили, не дала можливості реалізувати "кримський" сценарій на сході нашої держави. Фактично, "гі-

бридна війна” РФ проти України перетворилася у збройний конфлікт між двома країнами з безпосереднім залученням військ обох сторін. При цьому, незважаючи на спроби російської сторони приховати участь своїх збройних сил у зазначеному конфлікті, даний факт був визнаний переважною більшістю світової спільноти, що призвело до посилення санкцій США та ЄС у відношенні РФ.

Зараз РФ намагається “заморозити” конфлікт на сході України, примушуючи визнати сепаратистів “сторону переговорного процесу” та розпочати з ними переговори на їхніх, а фактично – російських умовах. З цієї метою РФ посилює тиск на Україну, у тому числі збільшуючи кількість своїх військ біля українських кордонів та на наших окупованих територіях. РФ заперечує свою участь у конфлікті та одночасно проводить масштабну інформаційну кампанію антиукраїнської спрямованості.

У зв’язку з цим, значимість захисту військ (сил) від негативного інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) противника, як складової морально-психологічного забезпечення ЗС України, в умовах гібридної війни значно зростає.

Негативними наслідками ІПВ на особовий склад збройних сил є:

– розмивання відчуття гордості за свою країну, належності до її збройних сил, підризу переконаності військовослужбовців в необхідності виконувати свій конституційний обов’язок по захисту своєї країни;

– зниження морально-психологічного стану, створення обстановки невпевненості і неспокою особового складу відносно власного майбутнього, майбутнього збройних сил і держави, послаблення волі до проведення конструктивних реформ, а у воєнний час до збройного опору;

– розкол військових колективів за політичними, релігійними, етнічними, службовими та іншими мотивами, протиставлення рядового і офіцерського складу;

– зниження боєздатності частин і підрозділів за рахунок зниження службової активності, дезертирства, симуляції хвороби, ухилення від виконання наказів командирів, зради, колювань і сумнівів у надійності зброї, в непереможності, придушення волі, створення спотвореної картини бойових дій, бойової обстановки;

– невірне сприйняття військовослужбовцями наявних загроз національній безпеці, дійсних планів і намірів противника.

Для реалізації негативного ІПВ використовуються засоби ІПВ, які включають ЗМІ, спеціальну друковану продукцію, публічну голосову агітацію, агентурну діяльність, спеціальні інформаційні технології.

Основними методами здійснення противником негативного ІПВ є:

– дезінформування, що передбачає обман чи введення об’єкта впливу в оману щодо справжності намірів для спонукання його до запрограмованих дій;

– пропаганда – різновид ІПВ на громадську думку за допомогою комунікації;

– диверсифікація громадської думки – розпорощення уваги на різні штучно акцентовані проблеми та відволікання цим від вирішення нагальних завдань суспільно-політичного та економічного розвитку для нормального функціонування суспільства й держави;

– психологічний тиск – вплив на психіку людини шляхом залякування, погроз, шантажу з метою її спонукання до певної запланованої моделі поведінки;

– поширення чуток – діяльність щодо поширення різного роду інформації (переважно неправдивої) серед населення здебільшого неофіційними каналами з метою дезорганізації суспільства або установ чи організації держави.

Основними заходами щодо захисту військ (сил) від негативного ІПВ противника є:

а) аналіз та прогнозування ІПВ, що передбачає виявлення загроз та оцінку втрат застосування засобів негативного ІПВ і спрямовані на вивчення:

1) особливостей і тенденцій розвитку інформаційної та морально-психологічної обстановки в районі ведення бойових дій;

2) наявних сил, засобів, способів і прийомів, можливих рубежів і районів, особливостей змісту проведення противником інформаційно-психологічних операцій;

3) активності і спрямованості ворожих інформаційних потоків та комунікацій, можливих об’єктів і каналів потенційного негативного ІПВ на війська (сили) та населення в ході ведення бойових дій;

4) можливого рівня деморалізації і психогенних втрат особового складу від ІПВ противника та оцінку ступеня уразливості своїх військ (сил);

5) слабких місць противника у проведенні ІПВ;

б) запобігання ІПВ противника передбачає здійснення ряду превентивних заходів по зниженню сприйнятливості особового складу та населення до негативного ІПВ і включає:

1) своєчасне визначення початку ІПВ противника;

2) безперервне і психологічно доцільне суспільно-політичне інформування особового складу, роз’яснення йому цілей і завдань ведення противником підричних дій;

3) перекриття або встановлення повного контролю над каналами ІПВ противника;

4) виявлення психічно нестійких військовослужбовців, що піддалися ворожому впливу, та робота з ними;

5) ознайомлення військовослужбовців з прийомами та методами, що використовує противник;

6) розвідка, подавлення і знищення сил та засобів об’єктів негативного ІПВ противника;

7) виховання в особового складу переконань у справедливості боротьби, вірності присязі, віри в командири та начальників, упевненості в силі і надійно-

сті власної зброї, виховання ненависті до ворога та віри в перемогу;

8) нарощування матеріально-технічної бази ППВ на свої війська і населення;

в) зрив ППВ противника досягається:

1) своєчасною розвідкою, подавленням або знищенням сил і засобів негативного впливу противника;

2) постійним інформуванням особового складу про застосування противником сил і засобів інформаційно-психологічної боротьби та способи протидії їм;

3) запобіганням поширення серед військовослужбовців та населення антидержавних і антиармійських матеріалів, іншої ворожої інформації;

г) ліквідація наслідків ППВ противника передбачає:

1) аналіз і оцінку результатів негативного ППВ противника, причин їх ефективності;

2) виявлення та усунення причин, що викликали психогенні втрати;

3) вживання рішучих заходів щодо виявлення та ізоляції підрозділів, які зазнали деморалізації, та надання їм психологічної допомоги;

4) припинення панічних настроїв, ворожих чуток, профілактику фобій;

5) аналіз і ліквідацію слабких (уразливих) місць у системі захисту військ (сил) від ППВ противника;

6) відновлення втрат та нарощування сил і засобів ППВ, що беруть участь в проведенні операції (бойових діях).

Висновки

Комплекс економічних, фінансових, матеріально-технічних, інформаційно-пропагандистських та військових заходів, що здійснює РФ проти України, спеціалісти характеризують як гібридну війну, або латентну агресію.

Сьогодні Україна протистоїть агресору в особі РФ, який впровадив хаос в усю конструкцію післявоєнної побудови Європи. Агресор використовує новий формат ведення війни, сподіваючись уникнути відповідальності за життя людей, зруйновані оселі та промисловість країни, яка не бажає йти у фарватері політики РФ. Дипломатична, консультативна та фінансова допомога з боку на-

ших партнерів та санкції проти РФ є значним фактором впливу, але необхідно застосування ще більш потужних заходів впливу на РФ та надання Україні більших спроможностей для оборони своєї землі та повітря.

Список літератури

1. Горбулін В. "Гібридна війна" як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. Горбулін // *Дзеркало тижня Україна*. – № 2. – 23 січня 2015.

2. Певцов Г.В. Інформаційна безпека у воєнній сфері: проблеми, методологія, система забезпечення: монографія / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський. – Харків: Цифрова друкарня № 1, 2013. – 272 с.

3. Певцов Г.В. Основні особливості ознак проведення інформаційно-психологічної операції Російської Федерації в АР Крим / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, А.О. Феклістов, К.І. Хударковський, А.В. Антонов // *Наука і техніка Повітряних Сил*. – Х.: ХУПС. – 2014. – № 1(14). – С. 37-39.

4. Певцов Г.В. Реалізація підходів інформаційної війни Російською Федерацією в сучасному інформаційному просторі України / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, А.М. Гордієнко, К.І. Хударковський // *Наука і техніка Повітряних Сил*. – Х.: ХУПС. – 2014. – № 2(15). – С. 10-13.

5. Певцов Г.В. Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрями протидії // Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський // *Наука і оборона*. – К.: Видавничий дім "Стилос". – 2015. – Вип. 2. – С. 28-32.

6. Певцов Г.В. Методика оцінювання ефективності виконання заходів протидії негативному інформаційно-психологічному впливу противника / Г.В. Певцов, А.М. Гордієнко, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський // *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. – Х.: ХУПС, 2016. – Вип. 1(46). – С. 23-28.

7. Певцов Г.В. Методичний підхід до аналізу інформаційно-психологічної операції противника // Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський // *Наука і оборона*. – К.: Видавничий дім "Стилос". – 2016. – Вип. 3. – С. 27-31.

8. Певцов Г.В. Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері: монографія / Г.В. Певцов, А.М. Гордієнко, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, А.О. Феклістов, К.І. Хударковський. – Харків: Вид. Рожко С.Г., 2017. – 276 с.

Надійшла до редколегії 12.04.2017

Рецензент: д-р техн. наук проф. О.М. Сотніков, Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ОСОБЕННОСТИ ГИБРИДНОЙ ВОЙНЫ РФ ПРОТИВ УКРАИНЫ. ОПЫТ, ПОЛУЧЕННЫЙ ВОЗДУШНЫМИ СИЛАМИ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

А.Н. Алимпиев, Г.В. Певцов

Рассмотрены основные этапы, компоненты и особенности проведения гибридной войны Российской Федерации против Украины. Проанализирован опыт, который получили Воздушные Силы Вооруженных Сил Украины, в ходе применения на разных этапах противостояния на востоке Украины. Определены отрицательные последствия информационно-психологического воздействия противника на личный состав Вооруженных Сил Украины и основные мероприятия по защите войск от этого влияния.

Ключевые слова: гибридная война, информационно-психологическое воздействие, воздушные силы.

THE FEATURES OF THE HYBRID WAR OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE. EXPERIENCE RECEIVED BY THE ARMED FORCES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

A. Alimpiev, G. Pevtsov

The main stages, components and features of conducting the hybrid war of the Russian Federation against Ukraine are considered. The experience gained by the Air Force of Ukraine in the course of application at different stages of confrontation in the east of Ukraine is analyzed. The negative consequences of the enemy's information and psychological impact on the personnel of the Armed Forces of Ukraine and the main measures for troops protecting from this influence are defined.

Keywords: hybrid war, information-psychological impact, air forces.